

प्रारम्भिक नमुना नेपाली शब्दकोश

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय, सुकुना बहुमुखी क्याम्पस, मोरङ,
नेपाली भाषा शिक्षा विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह, दोस्रो वर्षको
नेपाली शिक्षा विषयको नेपा.शि. ५९८ पाठ्यांशको
प्रयोजनका लागि प्रस्तुत गरिएको

शोधपत्र

शोधकर्ता

प्रेमप्रसाद भट्टराई

त्रि. वि. दर्ता नं. : ३३-०११३८९-५

क्याम्पस रोल नं. : २१०/०६२

परीक्षा क्रमाङ्क : २१४०१५९/०६४

सुकुना बहुमुखी क्याम्पस, इन्द्रपुर, मोरङ

निर्देशकको सिफारिस पत्र

नेपाली भाषा शिक्षाविभाग अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको नेपाली भाषा शिक्षा विषयको नेपा. शि. ५९८ पाठ्यांश प्रयोजनका लागि प्रस्तुत प्रारम्भिक नमुना शब्दकोश शीर्षकको शोधपत्र शोधार्थी प्रेमप्रसाद भट्टराईले मेरो निर्देशनमा तयार पार्नुभएको हो । उहाँले निकै परिश्रम तथा मेहेनतका साथ गर्नुभएको प्रस्तुत अध्ययन सन्तोषजनक भएकाले आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

शोधनिर्देशक

.....
(प्रा. डा. पारसमणि भण्डारी

)

नेपाली भाषाशिक्षा विभाग

शिक्षाशास्त्र सङ्काय

स्वीकृति-पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत क्याम्पस, नेपाली भाषा शिक्षा विभागमा छत्र प्रेमप्रसाद भट्टराईले स्नातकोत्तर एम.एड. तहमा नेपाली विषयको नेपा.शि.५९८ पाठ्यांशको प्रयोजनका लागि प्रस्तुत गर्नुभएको “प्रारम्भिक नमुना नेपाली शब्दकोश” शीर्षकको शोधपत्र नेपाली विषयमा स्नातकोत्तर उपाधिका लागि उचित ठहरिएकाले स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति

क्र.सं.	नाम	हस्ताक्षर
१.	श्री अमृतप्रसाद आचार्य (विभागीय प्रमुख)	
२.	प्रा.डा. पारसमणि भण्डारी(शोधनिर्देशक)	
३.	डा. यादवप्रकाश लामिछाने(.बाह्य परीक्षक)	

मिति : २०६७ /०६/१६

कृतज्ञता ज्ञापन

प्रारम्भिक नमुना नेपाली शब्दकोश शीर्षकको शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालयबाट सम्बन्धन प्राप्त सुकुना बहुमुखी क्याम्पस (इन्द्रपुर, मोरङ), शिक्षाशास्त्र सङ्काय नेपाली भाषा शिक्षा विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह, दोस्रो वर्षको नेपाली शिक्षा विषयको नेपा.शि. ५९८ पाठ्यांशको प्रयोजनका लागि तयार पारिएको हो । यस शोधपत्रले विभिन्न तहका लागि उपयुक्त नेपाली शब्दकोश निर्माण गर्ने दिशामा यस क्षेत्रमा कार्यरत विद्वद्जनहरूलाई ईषदपि घचघच्याउन सकोस् भन्ने मैले आशा गरेको छु ।

शब्दकोश निर्माणको कार्य आफैमा बोझिलो कार्य हो । नेपाली विषयमा स्नातकोत्तर गर्ने मेरा अग्रजहरूबाट पनि यस किसिमको शब्दकोशसम्बन्धी शोधकार्य भएको नपाउँदा म केही महिना अलमलमा पनि परें । मेरा तमाम द्विविधाहरूलाई हटाई मलाई शब्दचयन, शीर्षक चयनदेखि लिएर सिङ्गो शोधकार्य सम्पन्न गर्न कुशल निर्देशन दिई निरन्तर सहयोग गर्नुहुने मेरा शोधनिर्देशक श्रद्धेय गुरुवर प्रा.डा. पारसमणि भण्डारीज्यूप्रति म हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । यसै गरी मेरो यस शीर्षकको शोधपत्रको प्रस्तावलाई विभागीय स्वीकृति प्रदान गरी शोधलेखनका लागि मार्ग प्रशस्त गर्ने नेपाली शिक्षा विभाग, स्नातकोत्तर कार्यक्रम, सुकुना बहुमुखी क्याम्पसका नेपाली शिक्षा विभागका आदरणीय गुरुवर्गमा पनि म आभार प्रकट गर्दछु ।

सामग्री सङ्कलनमा सहयोग पुर्याई यस शोधपत्रको अन्तिम स्वरूप तयार गर्न घचघच्याइरहनुहुने सुकुना बहुमुखी क्याम्पसका उप प्राध्यापक श्री अमृतप्रसाद आचार्य एवम् कम्प्युटर प्रिन्टका लागि आवश्यक सहयोग गर्नुहुने उप-प्राध्यापक श्री चन्द्रमणि राई तथा सम्पूर्ण क्याम्पस परिवारमा म धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु ।

यो शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा यसको कम्प्युटर प्रिन्टका लागि अनवरत लागि पर्ने मेरा सुपुत्रीद्वय मञ्जु र रञ्जु भट्टराईप्रति पनि म असीम ममता व्यक्त गर्दछु ।

अन्तमा यस शोधपत्रलाई यस रूपमा प्रस्तुत गर्न आवश्यक कम्प्युटर टाइपिङ, प्रिन्ट र डिजाइनिङसमेत गरिदिनुहुने जेनेरिक कम्प्युटिङ एन्ड कम्प्युनकेसन सेन्टर, इटहरीकी बहिनी श्रीमती दीपादेवी थापालाई म हार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु ।

शोधकर्ता
प्रेमप्रसाद भट्टराई

संक्षेप सूची

अ.	: अरबी
अ. क्रि.	: अकर्मक क्रिया
अङ्.	: अङ्ग्रेजी
अनु.	: अनुकरणात्मक शब्द
अव्य.	: अव्यय
क्रि.	: क्रिया
क्रि. यो.	: क्रियायोगी
क्रि.वि.	: क्रिया विशेषण
चि.	: चिनिया
ति.	: तिर्यक्
तु.	: तुर्की
त्रि.वि.	: त्रिभुवन विश्वविद्यालय
द.नं.	: दर्ता नम्बर
द्वि.	: द्वित्व
ना.	: नाम
ना.यो.	: नामयोगी
निपा.	: निपात
नेवा.	: नेवारी
प्रे.क्रि.	: प्रेरणार्थक क्रिया
फा.	: फारसी

बहु.	: बहुवचन
बा.बो.	: बालबोली
लघु.	: लघुतावाची
वि.	: विशेषण
विप.	: विपरीतार्थी
वि.बो.	: विस्मयादिबोधक
वि.सं.	: विक्रम सम्बत्
सं.	: संस्कृत
संयो.	: संयोजक
स.क्रि.	: सकर्मक क्रिया
सम्पा.	: सम्पादक
सर्व.	: सर्वनाम
स्त्री.	: स्त्रीलिङ्ग

विषयसूची

सिफारिस - पत्र
स्वीकृति - पत्र
कृतज्ञता ज्ञापन
संक्षेपीकृत सूची

क्र.सं.	अध्याय : एक	पेज नं.
१.१	शोधशीर्षक	१
१.२	शोधप्रयोजन	१
१.३	समस्याकथन	१
१.४	अध्ययनका उद्देश्यहरू	१
१.५	पूर्वकार्यको समीक्षा	२
१.६	अध्ययनको औचित्य	४
१.७	अध्ययनको सीमा	४
१.८	अध्ययनविधि र शब्द छनोटको आधार	५
१.९	शोधपत्रको रूपरेखा	६

अध्याय : दुई शब्दकोशको सैद्धान्तिक परिचय

२.१	परिचय	७
२.१.१	पूर्वभाग	९
२.१.१.१	शीर्षक	१०
२.१.१.२	प्राक्कथन र भूमिका	१०
२.१.१.२.१	कोशको प्रयोजन र क्षेत्र	१०
२.१.१.२.२	कोशको स्रोत	११
२.१.१.२.३	कोशविधान प्रक्रिया	११
२.१.१.२.४	कोश निर्देशिका	११
२.१.२	संक्षेपसूची	१३
२.१.३	विराम र सङ्केत चिह्न	१४
२.२	मूल भाग	१४
२.३	उत्तर भाग	१४

अध्याय : तीन प्रारम्भिक नमुना नेपाली शब्दकोशको प्रस्तुति

४.१	निष्कर्ष	६२
४.२	शब्दकोश निर्माणका लागि सुझावहरू सन्दर्भ ग्रन्थसूची	६४

